

Διαγραμματική παρουσίαση της νέας εισαγωγής

Η λατινική γλώσσα

- Λατινική: η διάλεκτος του Λατίου, ινδοευρωπαϊκή.
- Οι **ομοιότητες** λατινικής-ελληνικής οφείλονται:
 - 1) στην κοινή ινδοευρωπαϊκή καταγωγή,
 - 2) στα δάνεια του ελληνικού αποικισμού στην κεντρική και κάτω Ιταλία και Σικελία,
 - 3) στην κατάκτηση της ελληνικής ανατολής από Ρωμαίους.
- **Πρώτο δάνειο Ρωμαίων από Έλληνες: αλφάβητο (Κύμη, 8^{ος}/7^{ος} αι.).**
- Ελάχιστα γραπτά μνημεία ως τον 3^ο αι. π.Χ.
- Καλλιεργήθηκε από το 240 π.Χ., μετά τη «συνάντηση» με τους Έλληνες.

Η γένεση της ρωμαϊκής λογοτεχνίας

- Δεν είναι αυτοφυής, αλλά παράγωγη ελληνικής.
- **240 π.Χ.: γενέθλιος χρονολογία.**
- Ο **Λίβιος Ανδρόνικος** διασκευάζει ελληνικά έργα στα λατινικά και οργανώνει στη Ρώμη παραστάσεις θεάτρου.
- Μεταφράζει την *Οδύσσεια* του Ομήρου στα λατινικά.
- Στις **ρίζες** της ρωμαϊκής γραμματείας το **ελληνικό δράμα** και ο **Όμηρος**.
- Η μετέπειτα συγγραφική παραγωγή των Ρωμαίων θα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τις ελληνικές πηγές.

Εποχές της ρωμαϊκής λογοτεχνίας

- α) **Προκλασική** ή αρχαϊκή (Απαρχές ~100 π.Χ.)
- β) **Κλασική** (100 π.Χ.~14 μ.Χ.) →Χωρίζεται σε δύο περιόδους:
 - i) Ρεπουμπλικανική (100 π.Χ. -31 π.Χ.)
 - ii) Αυγούστεια (31 π.Χ. -14 μ.Χ.)
- γ) **Μετακλασική** (14 μ.Χ. –μέσα 3^{ου} αι. μ.Χ.)
- δ) **Ύστερη αρχαιότητα** (μέσα 3^{ου} αι. μ.Χ -6^ο αι. μ.Χ.)

Γενικά χαρακτηριστικά της ρωμαϊκής λογοτεχνίας

- **Στενή σχέση με την ελληνική γλώσσα και γραμματεία.**
- **Ιδανικό η κατοχή και των δύο γλωσσών και λογοτεχνιών από τον Πλάτο ως τον Βοήθιο.**
- Ελληνικές λέξεις εντάσσονται στο λατινικό λεξιλόγιο και επιβιώνουν ως σήμερα στις λατινογενείς γλώσσες.
- Ελληνικά πρότυπα γονιμοποιούν ρωμαϊκά ταλέντα (αττική κωμωδία→Πλάυτος, Όμηρος→Βεργίλιος, αρχαϊκοί λυρικοί →Οράτιος, αττική τραγωδία→Σενέκας).
- **Δημιουργική πρόσληψη (*imitatio*) και ανταγωνισμός (*aemulatio*):** δημιουργικός διάλογος μεταξύ Ρωμαίου λογοτέχνη και ελληνικού προτύπου.
- Αρχικά μιμούνται Έλληνες, ωστόσο, στους μετακλασικούς χρόνους μιμούνται και λογοτέχνες της κλασικής Ρώμης, π.χ. Κικέρωνα και Βεργίλιο.
- **Ανάμειξη χρονικά διαφορετικών προτύπων.** Οι Ρωμαίοι απομιμούνται ταυτόχρονα ελληνιστικά, κλασικά και αρχαϊκά ελληνικά πρότυπα. Δεν ακολουθούν τη χρονολογική εξέλιξη της ελληνικής λογοτεχνίας.
- **Ιδιόρρυθμη εξέλιξη λογοτεχνικών ειδών:** κωμωδία (τελευταίο Ελλήνων) ωριμάζει πρώτο στη Ρώμη, το έπος (πρώτο Ελλήνων) ωριμάζει τελευταίο.
- **Αλλοιώνουν ή μεταμορφώνουν τα ελληνικά είδη,** δεν μιμούνται δουλικά τους Έλληνες, π.χ. η ρωμαϊκή ελεγεία απέχει από την ελληνική.
- Παράγουν **νέα είδη**, π.χ. σάτιρα (καθαρά ρωμαϊκό είδος).
- **Εξειδίκευση** του ρωμαίου λογοτέχνη, εστιάζει σε ένα είδος/μικρό αριθμό ειδών, ενδιαφέρον για **αισθητική ποιότητα και τελειοποιημένη τεχνική.**

Η εξέλιξη της ρωμαϊκής λογοτεχνίας

Προκλασική εποχή (Απαρχές~περ. 100 π.Χ.)

Γενικά χαρακτηριστικά

Κοινωνική ζωή

- ✓ Ένταξη ελληνικών θεών στο ρωμαϊκό θρησκευτικό σύστημα.
- ✓ Επαφή με ελληνικό πολιτισμό, μύηση Ρωμαίων στην ελληνική γλώσσα και λογοτεχνία.
- ✓ Μεταφορά ελληνικών έργων τέχνης στη Ρώμη.
- ✓ Η ελληνική «μόδα» γοητεύει τους νέους.
- ✓ Απομάκρυνση Ρωμαίων από ρωμαϊκά ήθη, εισαγωγή ελληνικών και ανατολικών.
- ✓ Η ελληνική επίδραση αντιμετωπίζεται με **καχυποψία** από **συντηρητικούς** Ρωμαίους, όπως ο **Κάτων**.

Κράτος και πολιτική ζωή

- ✓ Ολοκληρωτική κατάκτηση της Ελλάδας στην Ανατολή.
- ✓ Εξολόθρευση και ισοπέδωση της **Καρχηδόνας** (146 π.Χ.), κυριαρχία στη Μεσόγειο.
- ✓ Το ρωμαϊκό πολίτευμα (*res publica*) αποτελεί ένα είδος «αριστοκρατικής δημοκρατίας» και προκαλούνται **αναταραχές λόγω κοινωνικών ανισοτήτων**.
- ✓ **Μεταρρυθμίσεις Γράκχων**, εμφύλιες συρράξεις.

Γράμματα

- ✓ Ιστορική συνάντηση Ρωμαίων με Έλληνες, δημιουργική μίμηση ελληνικών προτύπων.

Κωμωδία

- ✓ **Ωριμάζει πρώτη στη Ρώμη**.
- ✓ Επιρροή περισσότερο από **Νέα Κωμωδία** και **Μένανδρο** (ελληνιστική περ.) παρά από αττική (ελληνικές υποθέσεις)
- ✓ **Πλαύτος** (3^{ος} αι. π.Χ.), **Τερέντιος** (2^{ος} αι. π.Χ.)→Εμφανής η επίδρασή τους στις γαλλικές κωμωδίες του Μολιέρου.
- ✓ Ψυχαγωγεί επί αιώνες τη Δύση.
- ✓ Ασκεί σοβαρή επίδραση σε διανοούμενους και λογοτέχνες, όπως ο Πετράρχης, ο Γκαίτε, ο Μολιέρος, ο Σαίξπηρ και ο Θερβάντες.

Τραγωδία

- ✓ Επιρροή από δράματα της Μεγάλης Ελλάδας.
- ✓ Ελληνική κυρίως θεματολογία, αλλά και ρωμαϊκή.
- ✓ Προτίμηση στην **τρωική θεματολογία** λόγω διαμόρφωσης του εθνικού ρωμαϊκού μύθου κατά τον οποίο **γενάρχης της Ρώμης** ήταν ο Τρώας **Αινείας**.

Έπος

- ✓ **Λίβιος Ανδρόνικος**: αποδίδει στη λατινική την *Οδύσσεια*, σε σατούρνιο στίχο (ιταλικό μέτρο).
- ✓ **Έννιος**: ιστορικό έπος (*Χρονικά-Annales*) σε δακτυλικό εξάμετρο→Μέχρι τη σύνθεση της *Αινειάδας* από τον Βεργίλιο θεωρείται το «εθνικό» έπος των Ρωμαίων.

Σάτιρα

- ✓ **Νέο καθαρά ρωμαϊκό είδος**.
- ✓ Σχολιάζονται **σκωπτικά** επιφανείς Ρωμαίοι και άσημα πρόσωπα.

Πεζογραφία

- ✓ **Κάτων, Για τη γεωργία** (*De agricultura*).
- ✓ Περιεχόμενο: η ζωή του γεωργού, γεωργικές οδηγίες, συμβουλές οργάνωσης του οίκου.

Κλασική εποχή (100 π.Χ.-14 μ.Χ.)

Γενικά χαρακτηριστικά

Κράτος και πολιτική ζωή

- ✓ Κορύφωση έντασης ανάμεσα στις δύο παρατάξεις της Συγκλήτου των “**populares**” και των “**optimates**”.
- ✓ Εμφύλιοι, προγραφές, **δολοφονία Καίσαρα 44 π.Χ.**
- ✓ Το **31 π.Χ.** κλείνει ο κύκλος των εμφυλίων → **Νίκη Οκταβιανού στο Άκτιο** έναντι του Μάρκου Αντώνιου και της συμμάχου του Κλεοπάτρας.
- ✓ Μετασχηματισμός της «αριστοκρατικής δημοκρατίας» σε απολυταρχία χωρίς κατάργηση της Συγκλήτου.
- ✓ **Κυρίαρχος ο Οκταβιανός**, λαμβάνει τον τίτλο «**Αύγουστος**» που θα συνοδεύει κάθε αυτοκράτορα στο εξής.
- ✓ Ξεκινά **περίοδος ευημερίας** για δύο αιώνες όχι μόνο για τη Ρώμη, αλλά για όλη την ανθρωπότητα → «ρωμαϊκή ειρήνη» (“**pax Romana**”).
- ✓ Η Ρώμη **οικουμενική δύναμη** με θεϊκές-ηρωϊκές καταβολές, που χάνονται στον χώρο του μύθου → **Αντίληψη αιώνιας κυριαρχίας** που διαπερνά και την **αυγούστεια λογοτεχνία**.

Κοινωνική ζωή

- ✓ Διεύρυνση της **επίδρασης του ελληνικού τρόπου ζωής**.
- ✓ Εισαγωγή λατρειών από την Ανατολή, π.χ. Κυβέλης και Ίσιδας.
- ✓ Εισχώρηση νέων ηθών, μείωση γεννήσεων, απομάκρυνση από πατροπαράδοτο λιτό ρωμαϊκό βίο → Ο Αύγουστος **προσπαθεί να επαναφέρει τις παραδοσιακές ρωμαϊκές αξίες** και να ενισχύσει τη θρησκεία και την οικογένεια, χωρίς ιδιαίτερη επιτυχία.
- ✓ Η Ρώμη γίνεται μια εντυπωσιακή «**πόλη του μαρμάρου**».

Γράμματα

- ✓ Καταλυτική η επίδραση των Ελλήνων → **Όχι απλή μίμηση αλλά δημιουργική πρόσληψη** και μεταμόρφωση των ελληνικών ειδών.
- ✓ Οι Ρωμαίοι λογοτέχνες **συναγωνίζονται τους Έλληνες** των ελληνιστικών, κλασικών και αρχαϊκών χρόνων → Ο Κικέρων τους αττικούς ρήτορες και φιλοσόφους, ο Βεργίλιος τον Όμηρο και τον Θεόκριτο, ο Οράτιος την αιολική ποίηση.
- ✓ Τα έργα της εποχής αυτής παρουσιάζουν **αισθητική τελειότητα** ως προς τη **μορφή** και **ιδεολογική ωριμότητα** ως προς το **περιεχόμενο** → Διαμορφώνεται η έννοια του «κλασικού».
- ✓ Κείμενα του **Κικέρωνα**, του **Βεργίλιου**, του **Οράτιου**, του **Οβίδιου** εμπνέουν την ευρωπαϊκή λογοτεχνία μέχρι σήμερα.

- ✓ Στη **ρεπουμπλικανική** περίοδο (ή χρόνους του Κικέρωνα, 100-31 π.Χ.) ανθεί κυρίως η **πεζογραφία** και στην **αυγούστεια** (31 π.Χ.-14 μ.Χ.) ακμάζει κυρίως η **ποίηση**.

α. Η ρεπουμπλικανική περίοδος ή οι χρόνοι του Κικέρωνα (100-31 π.Χ.)

Πεζογραφία

- ✓ Κορυφαίοι πεζογράφοι.

Κικέρων

- ✓ Σημαντικός **πολιτικός**.
- ✓ Ένας από τους μεγαλύτερους **ρήτορες** της αρχαιότητας → Έγραψε πάνω από 100 **πολιτικούς** και **δικανικούς λόγους** + **θεωρητικά κείμενα για τη ρητορική τέχνη**.
- ✓ Συνέθεσε **φιλοσοφικούς διαλόγους** επηρεασμένος από τον **Πλάτωνα**, αλλά και άλλα φιλοσοφικά ρεύματα.
- ✓ Η **ποιότητα του λόγου** και ο **πλούτος των ιδεών** τον καθιέρωσαν ανάμεσα στους μεγάλους της παγκόσμιας λογοτεχνίας.

Ιούλιος Καίσαρας

- ✓ **Στρατηγός** και **πολιτικός**.
- ✓ Εξαιρετικά **μορφωμένος**.
- ✓ Γράφει ένα είδος **στρατιωτικών απομνημονευμάτων** σε **λιτή γλώσσα**.

Σαλλούστιος Κρίσπος

- ✓ Ο πρώτος σπουδαίος Ρωμαίος ιστορικός.
- ✓ **Θαυμαστής του Θουκυδίδη**.
- ✓ Διαπρέπει στην **ιστορική μονογραφία** (=πραγματεία αφιερωμένη σε ένα θέμα περιορισμένης έκτασης και ενδιαφέροντος).

Ποίηση

- ✓ Εμφάνιση του πρώτου «**μοντερνιστικού**» **κινήματος** της ρωμαϊκής λογοτεχνίας, των «**νεωτερικών**».
- ✓ Επιρροή από τον **Καλλίμαχο** και την **ελληνιστική ποίηση**.
- ✓ **Σύντομα** και **προσεγμένα** στη μορφή ποιήματα.
- ✓ Στροφή σε **προσωπικά θέματα**, όπως ο έρωτας.
- ✓ Ο πιο γνωστός εκπρόσωπος είναι ο λυρικός **Κάτουλλος**, στου οποίου τα ποιήματα **κυρίαρχη λογοτεχνική περσόνα** είναι μια γυναίκα που ερωτεύθηκε με πάθος με το ψευδώνυμο «**Λεσβία**». Η «**Λεσβία**» έγινε διαχρονικό **σύμβολο**

ερωτικής ποιητικής έμπνευσης και ο Κάτουλλος ο πρώτος «ρομαντικός» ποιητής.

- ✓ Ο Λουκρήτιος γράφει το φιλοσοφικό έπος «Για τη φύση των πραγμάτων» (*De rerum natura*). Μεταφέρει σε στίχους την επικούρεια φιλοσοφία, μάχεται τη δεισδαιμονία και επιχειρεί να απαλλάξει το άτομο από τον φόβο του θανάτου.

β. Οι Αυγούστειοι χρόνοι (31 π.Χ. – 14 μ.Χ.)

Ποίηση

- ❖ Εμφανίζονται κορυφαίοι ποιητές.

Βεργίλιος

- ❖ «**Αινειάδα**»: συνδυάζει στοιχεία της «**Ιλιάδας**» και της «**Οδύσσειας**». **Θέμα** της η **αναχώρηση του Αινεία από την Τροία, οι περιπλανήσεις του και η εγκατάστασή του στο Λάτιο**.
- ❖ Ο Βεργίλιος δίνει τελική μορφή στον **ιδρυτικό μύθο της Ρώμης**, σύμφωνα με τον οποίο **την ίδρυσε ο Ρωμύλος, απόγονος του Τρώα Αινεία**.
- ❖ Η «Αινειάδα» αναγνωρίζεται ως το εθνικό έπος των Ρωμαίων.
- ❖ Συνοψίζει τις βλέψεις του Αυγούστου για **οικουμενική και αιώνια κυριαρχία των Ρωμαίων**, αιτιολογώντας το ρωμαϊκό *imperium*.
- ❖ Ο Βεργίλιος άσκησε **ισχυρή επίδραση στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία** ως σήμερα.
- ❖ Αποτέλεσε **πρότυπο** για τον Αυγουστίνο, τον Πετράρχη, τον Δάντη, τον Σίλλερ.

Οράτιος

- ❖ Ο σημαντικότερος λυρικός ποιητής.
- ❖ Συνθέτει τις «Ωδές» (*Carmina*) με πρότυπα τους Έλληνες λυρικούς.
- ❖ Γράφει **σάτιρα** και **ποιητική επιστολή**.

3 κορυφαίοι Ρωμαίοι ελεγειακοί: Τίβουλλος, Προπέρτιος, Οβίδιος

- ❖ **Επηρεάζονται** από το κίνημα των «νεωτερικών».
- ❖ Ενδιαφέρον για **μορφική τελειότητα**.
- ❖ **Μεταμόρφωση της ελληνικής ελεγείας** που είχε ποικίλη θεματολογία.
- ❖ **Θεματικό κέντρο: ο έρωτας**.
- ❖ **Οβίδιος:** δημιουργεί μια **μυθολογική «αντί-Αινειάδα» τις «Μεταμορφώσεις» (*Metamorphoses*)**. Μυθολογική «εγκυκλοπαίδεια» που περιλαμβάνει 250 περίπου μύθους, κυρίως ελληνικής προέλευσης, που περιέχουν κάποιο **στοιχείο μεταμόρφωσης** (π.χ. η Δάφνη που μεταμορφώνεται σε φυτό για να γλιτώσει από τον Απόλλωνα). Μέσω των οβιδιακών «Μεταμορφώσεων» **γίνεται ευρύτερα γνωστή η ελληνική μυθολογία**.

Πεζογραφία

Τίτος Λίβιος

- ❖ Πεζογραφική παρουσίαση της ιστορικής διαδρομής της Ρώμης **απ' την ίδρυσή της** ως το τέλος του 1^{ου} αι. π.Χ.
- ❖ Κεντρικά νήματα της ιστοριογραφίας του, οι παραδοσιακές ρωμαϊκές αξίες: *mos maiorum* (ήθος προγόνων), *pietas* (ευσέβεια), *virtus* (αρετή).

Βιτρούβιος

- ❖ Επιστήμονας λογοτέχνης.
- ❖ Εξειδικευμένο σύγγραμμα.
- ❖ «Για την αρχιτεκτονική» (*De architectura*): προχωρημένες αρχιτεκτονικές γνώσεις.